

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

6. Rokem J. Interventions in urban geopolitics / J. Rokem, S. Fregonese, A. Ramadan, et al. // Political Geography. – 2017. – Vol. 61. – P. 253-262.

7. Мезенцев К. В. Пространственные социально-экономические изменения в Киеве и агломерации / К. В. Мезенцев, Н. И. Мезенцева // Вестник АРГО. Социально-экономическая география. – 2012. – №1. – С. 109-123.

8. Мезенцев К. В. Міста України: мозаїка в просторі, що змінюється / К. В. Мезенцев, Н. І. Мезенцева // Соціально-географічні виклики у Східно-Центральній Європі на початку ХХІ століття і пошуки адекватних відповідей : Збірник наук. праць. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2016. – С. 34-41.

9. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія / За ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. – Київ: Фенікс. – 438 с.

Покляцький С.А., к.г.н., с.н.с.
Інститут географії НАН України

ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК ВЕЛИКИХ МІСТ УКРАЇНИ ЯК СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ ДЕРЖАВИ

Анотація. Обґрунтовується важливість питання розвитку великих міст України. Запропоновано механізми збалансованого розвитку великих міст України. Приділено увагу: виявленню стратегічних цілей розвитку міста; головним акторам розвитку; шляхам (інструментам) досягнення збалансованого розвитку міст.

Ключові слова: великі міста, урбанізаційні процеси, збалансований розвиток.

Проблема дослідження та її актуальність. ХХ століття охарактеризувалося стрімким ростом міст у всіх частинах світу. Нерідко можна почути, що ХХІ століття це вже не просто епоха міст, це – ера великих міст. В Україні де рівень урбанізації складає майже 69%, на великі міста припадає 17 млн. 932 тис. чол. (дані на 01.01.2019), що приблизно складає 40% населення країни. У містах, особливо великих, сформувалися свої специфічні, інколи кардинально інші умови, спосіб, рівень та якість життя населення. Ці умови надають нові й унікальні можливості для розвитку людини, ті можливості, які наразі інші категорії поселень, принаймні в Україні, не можуть надати. Коли ми кажемо про можливості великого міста, то першою чергою, уявляємо такі критерії, як наявність роботи та вища заробітна плата, здобуття освіти у ВНЗ закладі III-IV рівня акредитації, надання різноманітних послуг, більший вибір культурного відпочинку та ін. Водночас, великі міста – це двоякий феномен суспільства. Окрім переваг місто містить в собі велику кількість

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

проблем – це і психологічний тиск, шумове забруднення, різного типу конфлікти та ін. Відповідно, мова має йти про збалансований розвиток міст.

Методи та вихідні дані. База необхідних показників по даній роботі формувалася шляхом пошуку та відбору офіційної статистичної та іншої опублікованої у відкритих джерелах інформації. Головним джерелом статистичної інформації став збірник Державної служби статистики України «Чисельність наявного населення України на 1 січня 2019 року».

Виклад матеріалу. Населення – це найцінніший ресурс будь-якої країни. А його життя – це найцініше, що у нього є. Останніми роками наша держава зіштовхнулася з цілою низкою внутрішніх і зовнішніх загроз життю людей, що призвело до чергового погіршення життя, а відповідно і демографічної ситуації в цілому. Фактично можна провести певні паралелі з хворобою організму, яка набула таких масштабів, що потребує як наукового осмислення, так і скорішого лікування. Для лікування будь-якої хвороби спершу необхідно поставити діагноз, а потім вже здійснювати відповідні заходи. Не слід бути великим фахівцем, щоб зрозуміти, що демографічна ситуація – це запущена хвороба, яка потребує не просто трьохразового прийому таблеток перед вживанням їжі, а багатоетапного хірургічного втручання. Знаючи карту і регіональні проблеми України, які можна об'єднати у прототип будови людського організму, можна поставити «діагноз» для нашої країни.

Проте на сьогодні недостатньо покращити один чи декілька факторів життя (економічний, медичний та ін.). Як і лікування людського організму від хвороб, що іноді передбачає застосування антибіотиків, може призвести до хвороб печінки та нирок, так і самоціль покращення одного фактору життя людини часто означає ризик погіршення іншого, в результаті чого нівелюються досягнення високого рівня та якості життя в цілому. Отже, увага має бути приділена комплексним підходам до проблем, оскільки, наприклад, показники смертності у старопромислових регіонах України навряд чи стануть нижчими, якщо навіть в кожному населеному пункті відкрити по новому, сучасно обладнаному медичному центру.

Інша важлива річ – це думка людей. Не важко помітити, що сучасне суспільство стає все більш вибагливим до середовища, в якому воно проживає. «Умови життя», «рівень життя», «якість життя» населення, «збалансований розвиток» є тими так званими «життєвими категоріями», які потребують осмислення не тільки з об'єктивної, але і суб'єктивної точки зору. Відбуваються зміни у різних сферах життя, змінюються економічні, соціальні, екологічні, соціокультурні чинники, виникають нові потреби та інтереси населення. Разом із цим, змінюється і суб'єктивне сприйняття та оцінка умов життя людьми, що є сигналом суспільству і матеріалом для науковців побачити за цим шанси, можливості, загрози і вчасно впоратися з ними [1].

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

Як і в людському чи будь-якому іншому організмі є життєво важливі органи, без функціонування яких організм стає не життєздатним, так і у будь-якій країні є відповідні «точки» чи «полюси», без яких неможливе сучасне життя людей і рух країни вперед. На нашу думку, в XXI столітті для України такими життєво важливими точками виступають міста і, насамперед, великі міста (з населенням понад 100 тис. осіб).

Мережа великих міст завжди була ядром національної економіки, адже ці поселення є центрами міграційної привабливості і джерелом економічної, фінансової та інтелектуальної активності. Більша частина міських жителів України наразі проживає саме в них. Великі міста об'єднані потоками інформації, товарів, людей та капіталу. Це традиційний «магніт» для талантів та ініціативних людей з України і не тільки, і великим містам залишається утримувати в собі активно-творчих людей або ж так званий «креативний клас». Бізнес в Україні теж мігрує до вузлів високої економічної концентрації (хоча для світу характерні зворотні тенденції). Саме це поєднання – капітал і розум – є найбільш необхідним для розвитку міст і країни в цілому. На створення кращих умов життя у нижчих суб'єктах ієрархії міських поселень, враховуючи їх диверсифікованість, дисперсність та кількість, потрібно значно більше часу та коштів. Порівняно з ними великі міста володіють значно кращим базовим потенціалом покращення умов життєдіяльності людей. Тому актуальність дослідження умов життя та збалансованого розвитку населення великих міст зростає. Розуміючи, що у великих містах проживає майже 40% населення України, а працює ще більше, постає питання підвищення їх конкурентоспроможності, забезпечення соціальної та екологічної безпеки.

Власна імплікація отриманих результатів дослідження. Основна загальнонаціональна ідея має полягати в покращенні «життєвих категорій», першою чергою умов, якості життя та збалансованого розвитку міського населення. Пошук механізмів збалансованого розвитку *передбачає постановку різноманітних запитань і відповідей*. На нашу думку, оптимальною є схема запитань, яка включає виявлення стратегічних цілей, пошук головних акторів даного дійства і шляхи досягнення.

Виявлення стратегічних цілей, враховуючи загальний стан розвитку нашої країни, завдання не з легких. Проте, загальносвітові тенденції однозначно вказують на політику збалансованого розвитку країни. Відповідно, цілком логічним виглядає рівнозначний акцент на економічній, соціальній, екологічній та соціокультурній складових. Головним у даному процесі має бути дотримання балансу інтересів між усіма складовими. Надважливим завданням є досягнення стратегічних цілей окремо кожної складової (рис.1.) не всупереч іншим.

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

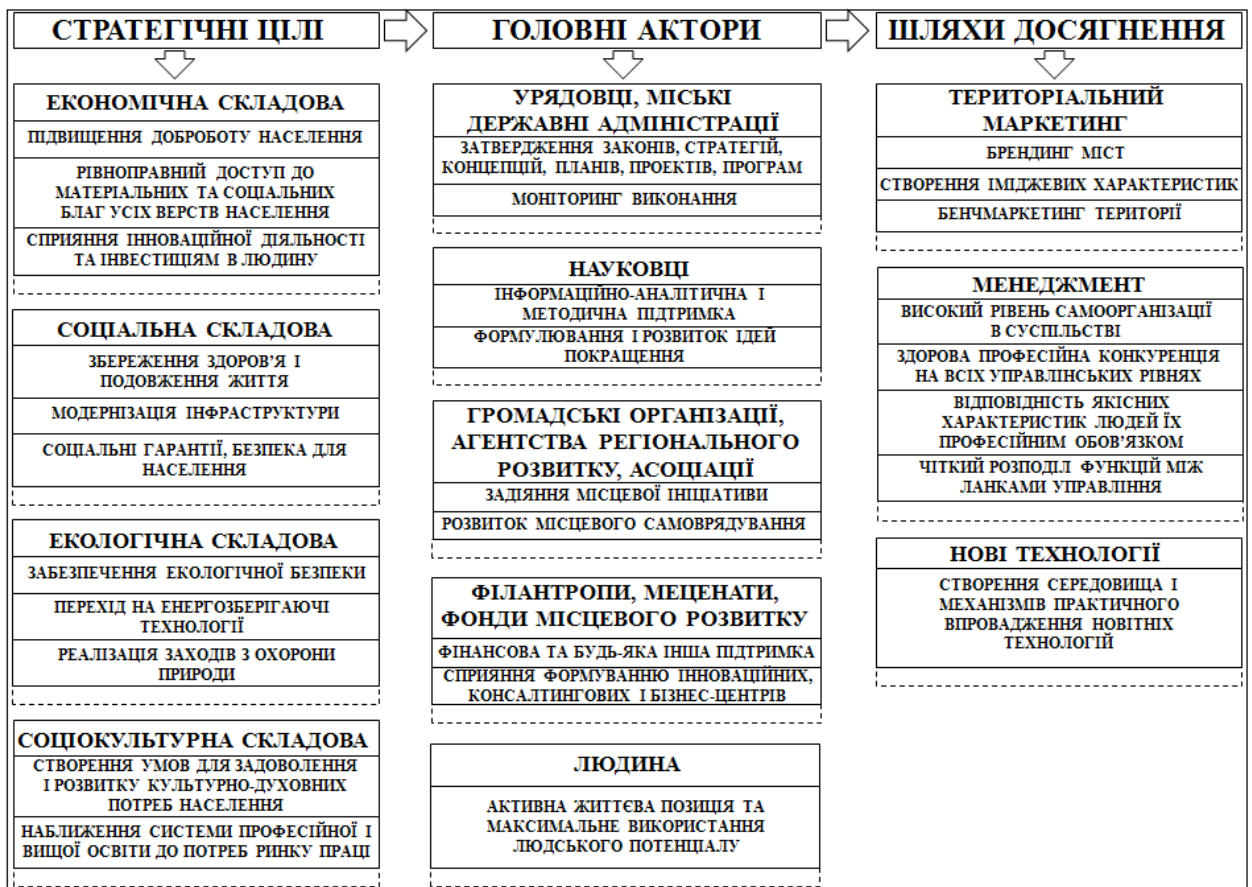

Рис. 1. Механізми збалансованого розвитку великих міст України

Головними акторами даного дійства, тобто ті, хто безпосередньо мають брати участь у вирішенні різноманітних проблем, нами вбачаються в наступному порядку – урядовці, чиновники, науковці, громадські організації, філантропи, меценати, альтруїсти та кожна людина, якій небайдуже майбутнє її міста. Урядовці, мають зосередитися на реалізації та впровадженні цільових проектів і пропозицій, затвердженні потрібних нормативних документів, синтезуючи думку всіх зацікавлених у покращенні умов життя населення. Науковці, які наразі не «запрошені» до даного процесу, мали б приділяти увагу розробці стандартів та індикаторів умов життя, побудові методик дослідження та розробкам ідей покращення «життєвих» категорій. Діяльність громадських організацій полягає у врахуванні побажань і думок мешканців міста та донесення їх до урядовців як основних виконавців. Філантропи, меценати та альтруїсти мають інвестувати в соціальні проекти без видимої комерційної вигоди, тим не менше покращуючи доступність та якість ресурсів, розширюючи попит на певні види послуг, поліпшуючи екологічне, соціальне та інституційне середовище. У той же час не слід забувати і про кожен окрему людину, якій треба просто не бути байдужою до самої

Урбанізація економічного розвитку та просторові аспекти функціонування міст

себе і виступати активним споживачем благ і гравцем на всіх відомих ринках – освіти, праці тощо.

Шляхами (інструментами) вирішення проблем мають виступати ринкові інструменти управління – *маркетинг і менеджмент*. Маркетингові підходи до соціального управління містами не викликають сумнівів, адже багато механізмів управління соціальною сферою з часів «планової економіки» вже просто не спрацьовує [2,3]. Природа та історія багатьох міст України вже подбала про унікальність та привабливість території, але це не означає, що влада, громадські організації і жителі цих міст не повинні підкреслити це, сформувавши сприятливий набір вражень, переконавши себе й навколишній світ у неповторній і знаковій атракції свого міста. Слід наголосити і на менеджерських здібностях управлінців, які здатні взяти участь у конкурентній боротьбі міст за кращі умов життя. Проте, недосконала система відбору кадрів на відповідальні державні посади порушує принцип одного із визнаних філософських напрямів – конфуціанства, за яким кожній людині відведено своє зазначене місце у суспільстві і світі, і всі біди і нещастя виникають через те, що люди часто займають нішу, яка не їм належить.

Висновки. Механічний рух населення вже далеко не завжди відбувається за схемою «село/селище міського типу/мале місто – регіональний центр/столиця – поселення будь-якої категорії за кордоном». Великі міста України вже не завжди є останньою лінією струмування для населення від міграції за кордон. Відповідно, для держави неймовірно важливо знайти механізм запобігання такому великому переселенню спочатку на рівні регіонального центру (великого міста), а вже потім – на менших поселенських рівнях. Проблеми в Україні не в змозі вирішити лише один вибірковий показник життя, потрібен системний підхід у вигляді покращення життєвих категорій і саме збалансований розвиток наразі є однією з таких категорій.

Список літературних джерел:

1. Покляцький С.А. Умови життя населення великих міст України: суспільно-географічне дослідження / С.А. Покляцький // Національна Академія Наук України. Інститут географії. Проект «Наукова книга» (молоді вчені). – К.: Видавництво «Наукова думка», 2016. – 184 с.
2. Котлер Ф. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Котлер Ф., Асплунд К., Рейн И., Хайдер Д. ; [пер. с англ.]. – СПб. : Стокгольмская школа экономики, 2005. – 376 с.
3. Брендинг міст : досвід країн Вишеградської групи для України / [упоряд. за загальною ред. О. І. Соскіна]. – К. : Вид-во «Інститут трансформації суспільства», 2011. – 80 с.